

UOT 78

ORCID: 0009-0002-9887-9756

<https://doi.org/10.52094/2221-7584.2025.47.0173>

Kənan Sadıqov Qəzənfər oğlu

Azərbaycan Milli Konservatoriyası

Doktorant

E-mail: kanan.sadiqov3@gmail.com

MÜASİR TAR İFAÇILIQ ÜSULLARININ TƏDQIQI

Xülasə: Azərbaycan tar ifaçılıq sənəti zəngin çalğı priyomları ilə seçilir. Eləcə də digər musiqi alətləri ilə qarşılıqlı əlaqə nəticəsində müəyyən ifa üsulları tar çalğısına sirayət etmişdir. Xüsusən də çağdaş dövrdə populyar musiqinin təsiri və gənc musiqiçilərin fəaliyyəti ilə tar ifaçılığında müasir yanaşmalar meydana gəlməkdədir. Bu səbəblə yazımızda bir sıra tar ifaçılıq priyomları (lal barmaq, qapama, cırmaq, dartma sim, barmaq döymə) və digər alətlərə məxsus çalğı texnikalarına (“legato”, “hammer-ons”, “pull-offs”, “slur”, “snap”, “apagado”, “fingerstyle”, “şelpe tekniği”, “ghost”, “flageolet”) qarşılıqlı nəzər yetirilir, oxşar və fərqli cəhətləri müəyyən olunur. O cümlədən müasir mərhələdə meydana gələn yeni çalğı texnikaları ilk dəfə bu araşdırmada öyrənilir. Bu məqsədlə violin, gitar, bağlama və banjo alətlərinin müasir çalğı təcrübələrinə və bu alətlərə dair aparılan araşdırmalara istinad edilir. Məqalədə təqdim edilən not nümunələri bizim tərəfimizdən tərtib edilmiş və bəzi ifa üsulları ilk dəfə tarın notasiyasına tətbiq edilmişdir.

Açar sözlər: Azərbaycan tar ifaçılığı, müasir ifaçılıq, çalğı texnikası, yeni çalğı metodları

Giriş

Tar alətinin təkmilləşməsi, ifaçılıq üslubunun formalaşması geniş tarixi dövrü əhatə edir. Şifahi ənənəyə əsaslanan professional musiqi – muğam sənəti, Azərbaycan xalq musiqi yaradıcılığının böyük bir təbəqəsini təşkil edir. Qədim muğam sənətinin bütün keyfiyyətlərindən bəhrənələrək inkişaf etmiş tar ifaçılığı da böyük bir təkamül prosesi yaşamışdır. Bu proses muğam ustadlarının yaradıcılıq fəaliyyəti ilə zənginləşmişdir. Tarın spesifik çalğı texnikaları tarixən

müxtəlif amillərin hesabına formalaşmışdır: konstruktiv imkanları, şifahi ənənəli xalq musiqi yaradıcılığı, ifaçı və bəstəkar fəaliyyətinin təsiri, digər musiqi alətləri ilə qarşılıqlı əlaqə nəticəsində. Bütün bunlara alətin çalğı tərzini istiqamətləndirən müəyyənəddici amil kimi baxmaq olar.

Azərbaycan tarının spesifik çalğı üslubu əvvəlcə xalq musiqi yaradıcılığı ilə formalaşmış, tədricən Qərb musiqi təfəkkürünə yol açmışdır. XX əsrin əvvəllərində notlu çalğının tətbiqi ilə bir çox Qərb musiqi terminləri öyrənilmiş, ifaçılıq istiqaməti əhatə dairəsini xeyli genişləndirmişdir. Beləliklə, tar ifaçılığında yeni musiqi terminləri meydana gəlmişdir. Məsələn, “tremolo”, “staccato”, “legato”, “mordent”, “trill”, “forşlaq” kimi terminlər notasiyada öz əksini tapmışdır. Lakin həmin ifa üsulları xalq musiqi ifaçılığında texniki cəhətdən artıq məlum idi. Onların əsas fərqi ifa üslubunda və tətbiq edildiyi janrdə özünü göstərir. Bununla yanaşı digər musiqi alətləri ilə qarşılıqlı əlaqə nəticəsində və populyar musiqi tərzlərinin təsiri ilə tar ifaçılığında müasir yanaşmalar meydana gəlmişdir. O cümlədən gənc ifaçıların fəaliyyətində spesifik çalğı texnikaları özünü göstərir.

Bu səbəblə yazımızda bir sıra tar ifaçılıq priyomları – lal barmaq, qapama, cırmaq, dartma sim, barmaq döymə və digər alətlərə məxsus çalğı texnikaları – “legato”, “hammer-ons”, “pull-offs”, “slur”, “ghost”, “apagado”, “pizzicato”, “fingerstyle”, “şelpə tekniği”, “ghost”, “flageolet” qarşılıqlı şəkildə nəzər yetirilir. Bu məqsədlə violin, gitar, banjo və bağlama alətlərinin müasir çalğı təcrübələrinə və bu alətlərə dair ifaçılıq araşdırmalarına istinad edilir. Tədqiqatın gedişatında aşağıdakı ifa üsullarına qarşılıqlı şəkildə nəzər yetirilir, oxşar və fərqli cəhətləri müəyyən edilir və yeni metodlar nəzərdən keçirilir:

- Lal barmaq, “legato”, “hammer-ons”, “pull-offs” üsulları;
- Cırmaq, dartma sim, barmaq döymə, “fingerstyle”, “şelpə” texnikaları;
- “Ghost” çalğı texnikası;
- Qapama, “apagado” texnikası;
- “Flageolet” texnikası. Tarın səs spektrində flajoletlər (və ya harmoniklər).

Əsas hissə

Azərbaycan xalq musiqisi zəngin ifaçılıq ənənələri ilə seçilir. Xüsusən də tar ifaçılığı üçün xarakterik çalğı metodları – mizrab və barmaq üsulları başlıca yer tutur. Belə ki, çağdaş dövrdə “yeni” adlandırılan bir sıra metodlar tarın çalğı imkanlarında heç də yeni deyil. Eləcə də ötən əsrdə notlu çalğının tətbiqi ilə öyrənilmiş yeni terminlər də bura daxildir. Bunlar tarın çalğı üsullarının üslub və texniki cəhətdən şəkil dəyişmiş formalarıdır. O cümlədən onların istifadə məqamları janr baxımından seçilir.

“Legato” kamanlı və nəfəsli alətlərdə səslərin əlaqəli, qırılmadan, axıcı səslənməsini təmin edən çalğı üsuludur. Məsələn, violində kamanın bir hərəkəti boyunca müxtəlif sayda not ifa oluna bilər. Tar ifaçılığında tək zərbəyə mütəmadi səslənmə əldə etmək mümkün olmur. Bu baxımdan “legato” ifanı daimi “tremolo” etməklə əvəzləyirlər. Bu isə “legato” ifadakı sürəkliliyi əldə edə bilmir və qismən səslənmə bənzərliyi əmələ gətirir.

“Legato” ifa texniki cəhətdən lal barmaq ilə uyğunluq təşkil edir. Belə ki, lal barmaq texnikası tək bir zərbənin gücü hesabına (simin titrəyişi müddətində) növbəti səslərin barmaqla ifa edilməsidir. Bu zaman ilk ifa olunan səsə mizrab vurulur, növbəti səs isə həmin titrəyiş hesabına yalnız barmaq qoymaqla əldə edilir. Bu da səslərin daha axıcı, hamar və azalan səsə ifasına səbəb olur. Tar ifaçılığında, adətən, zərbədən sonra tək bir səsin ifası səciyyəvidir. Lal barmaq texnikası ənənə passajlarda, təkrarlanan ikili səslərdə, texniki-virtuoz gəzişmələrdə melizm, bəzək yaratmada xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Aydın olduğu kimi “legato” və lal barmaq üsulu texniki cəhətdən bənzərsə də, üslub və istifadə şəklinə görə tamamilə fərqlənir.

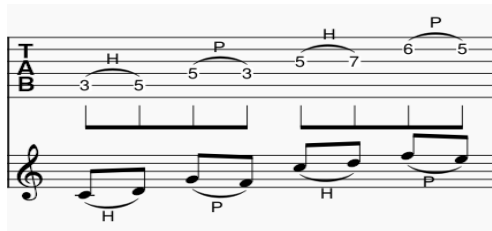
Nümunə 1

The image shows a musical notation example with two staves. The top staff is labeled "əsas melodik xətt" and the bottom staff is labeled "lal barmaqla ifa". Both staves show a sequence of notes with accents (V) above them, illustrating the legato technique. The notation is in a 2/4 time signature and uses a treble clef for the top staff and a bass clef for the bottom staff. The notes are connected by a slur, indicating a legato performance.

Nümunədə lal barmaqlar kiçik not başlığı ilə qeyd edilmişdir (Nümunə 1). Lal barmaqlar musiqi xəttini zənginləşdirir, harmonik və ya melodik funksiyadan daha çox melizmatik funksiya daşıyır. Əsas səslərə, yəni melodik xəttə nisbətən daha qısa (ani), yüngül səslənməklə melizm, bəzək yaradıcı vəzifədə çıxış edir.

Digər tərəfdən gitarda “hammer-ons”, “pull-offs”, banjoda “slur” texnikaları lal barmaqla uyğunlaşır. Bu mənada ki, simə endirilmiş tək zərbə ilə ardıcıl bir neçə səsin ifa edilməsini təyin edir. Bu zaman birinci zərbədən sonra növbəti pillələr sol əl barmağı basılmaqla (hammering on) və ya barmağı çəkməklə (pulling off) ifa edilir (Nümunə 2). Beləliklə simin titrəyişi hesabına, zərbəsiz şəkildə səsləndirilir, daha hamar, vurğusuz və azalan səsle ifa meydana gəlir. Lakin lal barmaqdan fərqli olaraq bu üsullar bəzək funksiyası daşıyır, melodiyanın əsas səslərində istifadə olunur. O cümlədən banjoda tətbiq edilən “slur” texnikası da eyni funksiyanı icra edir [9, s. 44].

Nümunə 2

Hammer-ons (H); Pull-offs (P).

Bənzər cəhətlərinə görə adı çəkilən texnikalar not mətnində liqa ilə qeyd edilir. Kamanlı və nəfəsli alətlərdə liqalanmış notların sayı çox olduğu halda, simli-dartımlı musiqi alətlərində bu xeyli azalır. Tək zərbəyə ifa oluna bilən notların sayı (simin titrəyiş gücü boyunca) ən çox 3-5 həcmində özünü göstərir. Nəzərə almaq lazımdır ki, ilk zərbədən sonra ardıcıl səslərin gücü kəskin şəkildə azalmağa doğru gedir.

Qeyd edək ki, tar ifaçılığının müasir mərhələsində “hammer-ons”, “pull-offs” texnikalarından da istifadə edilir. Populyar musiqi tərzlərinin ifasında, xüsusən jazz və blues janrlarında özünü göstərir. Lakin burada mizrab zərbəsi ilə tətbiq edilir. Misal olaraq, gənc tarzən Şəhriyar İmanovun “Dark East” kompozisiyasından fraqmentə nəzər yetirək:

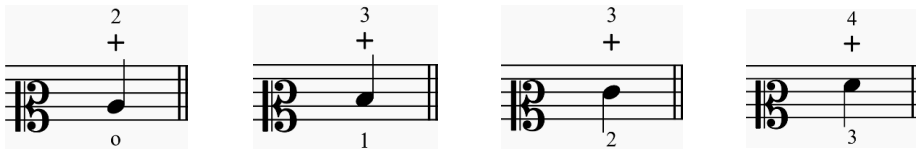
Nümunə 3

Not nümunəsində həm lal barmaq, həm də “hammer-ons” texnikalarını müşahidə edə bilərik (Nümunə 3).

Cırmaq və dartma sim üsulları tar ifaçılığında sol əl barmaqları üçün səciyyəvidir. Dartma sim – simlərin barmaqlar vasitəsi ilə səsləndirilməsi üsuludur. Bu zaman mizrabın iştirakı olmadan sol əl barmaqları ilə simlər dartılır (barmağın mizrab kimi istifadəsi ilə). Bir qayda olaraq simlər yalnız aşağıya doğru dartılır və bu da üst mizrabın vuruşu ilə uyğunlaşır. Mizrab zərbələrinə nisbətən daha yumşaq, zəif səslənmə əldə edilir.

Nümunə 4

Nümunədə “+” simvolu ilə işarələnmişdir. Bu zaman iki applikatura qeyd olunur: notun aşağısındakı applikatura lövhəyə (simə) qoyulan barmağı, yuxarıdakı isə simin dartılmasını icra edən barmağı təyin edir (Nümunə 4).

Violində də bənzər ifaçılıq priyomu tətbiq edilir. Bu “pizzicato” adlanır. “Pizzicato”³ (barmaqla çalma) üsulu əsasən kamanlı simli alətlərdə simi barmaqla dartıb-buraxmaq yolu ilə çalğı metodudur [3, s. 18]. İki şəkildə özünü göstərir: sağ əl “pizzicato”su və sol əl “pizzicato”su. Məsələn, violində sağ əlin işarət barmağı ilə simi dartmaqla ifa olunur. Sol əl üsulu isə tar çalğısındakı dartma sim metoduna yaxınlaşır. Lakin hər ikisi texniki cəhətdən bənzəsə də, səslənmə və ifa-üslub keyfiyyətlərinə görə seçilir.

Banjo alətinin ifaçılığında “snap”, “double snap” üsullarına rast gəlmək olar [9, s. 26]. Bunlar dartma sim üsuluna bənzər texnika ilə icra olunur. Lakin bu üsul banjo alətində sağ və sol əlin eyni anda istifadəsi ilə üzə çıxır.

³ o cümlədən hərfi mənada “dartmaq”, “qopartmaq” kimi də tərcümə edilir.

Cırmaq – sol əl barmaqları ilə xüsusi çalğı metodudur. Simlər cırmaqlama yolu ilə səsləndirilir [10, s. 41]. Cırmaq metodu barmaq döymə və dartma sim üsullarının birləşməsi ilə əldə edilir. Belə ki, ilk öncə barmaq lövhəyə döyülür və dərhal sonra sim dartılmaqla səsləndirilir. Bu, ən qısa müddət ərzində (forşlaq kimi) icra olunur. Beləliklə hər iki barmaq üsulunun birləşməsi xüsusi səslənmə əmələ gətirir. Adətən, cırmaq səslənməsini daha kəskinləşdirmək üçün mizrab zərbəsindən istifadə olunur. Bunun üçün isə barmaq döymə ilə eyni anda alt mizrab işlədilir.

Nümunə 5

mizrabsız cırmaq   **mizrablı cırmaq**

Nümunədə barmaq döymə və dartma sim üsulunda göstərilən simvollarla istifadə edilir. Əsas səsdən əvvəl kiçik not başlığı ilə qeyd olunan səslər xanə ölçüsünə daxil edilmir və ani sürətdə ifa olunur. Mizrab zərbəsi döymə üsulunun üzərində göstərilir. Bununla yanaşı iki qat cırmaq və üç qat cırmaq növləri də var (Nümunə 6). Bu isə barmaq döymə və ardıcıl iki və ya üç dartma sim üsulunun tətbiqi ilə əmələ gəlir. Eyni qaydada ani sürətlə səsləndirilir.

Nümunə 6

mizrabsız cırmaq   **mizrablı cırmaq**

Barmaq döymə – sol əl barmaqlarını alətin qoluna (barmaq lövhəsinə) döyməklə mizrabsız ifa etmə metodudur. Belə ki, səslər simin dartılması ilə deyil, simə (lövhə üzərinə) güclü barmaq zərbəsinin endirilməsi ilə (döyməklə) alınır. Nisbətən daha zəif səslənmə əmələ gəlir. Adətən, sürüşdürmə, dartma sim və ya cırmaq üsulları ilə birləşdirilir:

- Sürüşdürmədən əvvəl;

Nümunə 7

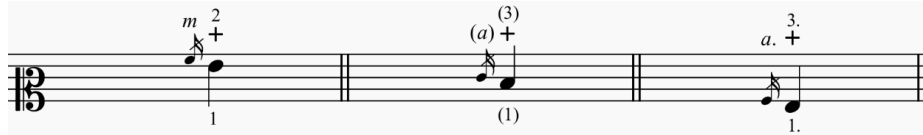
- Dartma simdən əvvəl və ya sonra;

Nümunə 8

- Cırmaqlama zamanı;

Nümunə 9

Nümunələrdə barmaq döymə texnikası “i”, “m”, “a”, “c” simvolları ilə göstərilmişdir (Nümunə 7, 8, 9). Müvafiq olaraq sol əlin 1-ci (*indice*), 2-ci (*medio*), 3-cü (*anular*), 4-cü (*chiquito*) barmaq applikaturası ilə tətbiqini bildirir. Ağ, sarı və kök sim qrupuna uyğun olaraq işarələnir.

Məlumdur ki, tar təsnifatına görə mizrablı alətlər qrupuna daxildir. Bir sıra simli-dartımlı alətlərdə isə mizrabsız çalğı üsulundan istifadə edilir. Mizrabsız çalğı dedikdə, alətin mizrab əvəzinə sağ əl barmaqları vasitəsilə ifası nəzərdə tutulur. Bununla yanaşı müasir ifaçılıqda gitarda “fingertapping”, “two-hand tapping” [11], bağlamada “şelpe”, “pərmək vurma” [14] kimi çalğı metodları geniş maraq qazanmışdır. Bu cür ifa zamanı sağ əl barmaqları alətin qoluna (barmaq lövhəsinə) vurulmaqla səslər əldə edilir. Bu zaman səslər simin dartılması ilə yanaşı, pərdələr üzərinə güclü barmaq zərbələrinin endirilməsi ilə alınır.

Gitarda “two-hand tapping” metodu XX əsrdən etibarən populyar musiqinin təsiri ilə formalaşmağa başlayır [12]. Bağlamada “şelpe”, “pərmək vurma” texnikası isə Anadolu coğrafiyasına xas xalq musiqi ənənələrinin icrasında öz əksini tapır. XX əsrin sonlarına doğru geniş öyrənilməyə başlanır [2; 5]. Adı çəkilən çalğı metodları tar ifaçılığında sol əl üçün səciyyəvi dartma

sim, barmaq döymə, cırmaq, əngüştəkarı üsullarını xatırladır. Qeyd etmək lazımdır ki, adı çəkilən çalğı metodları funksiyasına görə bənzərlik təşkil etsə də, hər bir alətdə istifadə şəkli və janr-üslub çərçivəsi müxtəlifdir. Sağ əldə həmin üsulların icra edilməsi tar çalğısı üçün xarakterik olmamışdır. Lakin müasir mərhələdə gənc tarzən Şəhriyar İmanovun fəaliyyətində ilk dəfə eksperimental ifa özünü göstərir. O, “Lake” kompozisiyasının orta hissəsində mizrabsız çalğı üsulunu tarda tətbiq etmişdir (Nümunə 10).

Nümunə 10

Tarda mizrabsız çalğının öyrənilməsi üçün bir sıra yeni not-ışarə sistemi ilə tanış olmaq lazım gəlir. İlk növbədə sağ əlin pozisiyası barmaq lövhəsinə (tarın qoluna) yaxın gətirilir və müəyyən barmaq işarələri təyin edilir. Bir sıra alətlərin notasiyasında rəqəmlərdən (1,2,3,4) və ya “PİMA” işarələməsindən istifadə edilir. Dutar, banjo və gitarın not-ışarə sistemində dair araşdırmalarda bunu müşahidə edə bilərik [6; 9] O cümlədən Arif Sağ və Erdal Erzincan bağlamanın “şelpe” texnikasına dair tədqiqatlarında da “PİMA” işarələməsinə müraciət edirlər [4; 8]. Bunu tarın notasiyası üçün aşağıdakı kimi uyğunlaşdırırıq:

Applikatura	sol əl	sağ əl	Sim qrupunu təyin edən simvol	
baş barmaq	—	P (<i>pulgar</i>)	ağ sim	①
ışarə barmağı	1	İ (<i>indice</i>)		
orta barmaq	2	M (<i>medio</i>)	sarı sim	②
üzük barmağı	3	A (<i>anular</i>)		
			kök sim	③

sərçə barmaq	4	—		bəm və zəng simlər	④
-----------------	---	---	--	--------------------	---

v – sol və ya sağ əl ilə barmaq döymə texnikası. Yuxarisında qeyd olunan applikatoraya əsasən barmaq vurulur.

^ – sol və ya sağ əl ilə teli çəkmə/dartma texnikası. Yuxarisında qeyd olunan applikatoraya əsasən tel dartılır, aşağısında qeyd olunan barmaq isə səslənəcək notun applikatorasını təyin edir.

“Ghost” notlar (bəzən “ghosted” – səssiz, susdurulmuş, yalançı not kimi də adlanır) hər hansı bir səs yüksəkliyinə sahib olmayan səslərdir. Musiqidə ritm və teksturanın təşkilinə xidmət edir. Bu zaman sol əl barmaqları açıq simin üzərinə elə qoyulur ki, onun səs çıxarma imkanları (simin titrəməsi kəsilməklə) məhdudlaşır. Beləliklə müəyyən bir səs yüksəkliyinə malik olmayan zərb səslənmə meydana gəlir. Simli alətlərin (məs. elektro gitar, kontrabas) müasir ifa tərzlərində, əsasən jazz üslubunda həmin səs-zərb üsuluna rast gəlmək mümkündür. Notasiyada “x” not başlığı ilə qeyd olunur (Nümunə 11).

Nümunə 11. Bəzmigah kompozisiyasından fraqment (müəllif: Şəhriyar İmanov)

Qapama – sim titrəyişinin dayandırılması ilə səsin kəsilməsi üsuludur. Çalğı zamanı tam səssizlik əldə etmək üçün tətbiq edilir [10, s. 54]. Belə ki, müəyyən səsin ifa uzunluğu bitdikdə və ya pauzanın ifası zamanı dərhal simlər susdurulur. Səs yayılmasının dərhal dayandırılması, sol və ya sağ əl barmaqlarının simlərin üzərini örtməsi, qapaması ilə baş verir. Müvafiq olaraq sol əl barmaqları barmaq lövhəsi tərəfdə, sağ əl barmaqları isə çanaq tərəfdə simləri susdurur.

Müasir ifaçılıqda buna bənzər “apagado” texnikası ilə qarşılaşırıq. Bu, flamenko üslubunda geniş tətbiq edilir. Sağ əl zərbəsindən sonra kəskin şəkildə bütün simlərin susdurulması ilə özünü göstərir [13]. Müəyyən ritmik şəkilin ifası zamanı akkordların susdurulması musiqidə zərb əmələ gətirir. Gitara məxsus texnika olsa da, tar çalğısında gənc ifaçılar tərəfindən istifadə edilir. Əsasən

populyar musiqi tərzlərində müşahidə olunur. Misal olaraq, Şəhriyar İmanovun “Mirage” kompozisiyasına nəzər yetirək:

Nümunə 12

Nümunədə tarın açıq simlərinin “x” not başlığı ilə qeyd edilməsi həmin ifa üsulunu işarə edir (Nümunə 12). Belə ki, özündən əvvəlki istənilən akkordun susdurulmasını bildirir. Bu zaman mizrab zərbəsindən sonra sağ əl ilə simlərin üzəri bağlanır və səslənmə susdurulur. “Golpe” (isp. *golpe*; *golpear* – zərbə; vurmaq) ifa zamanı müəyyən ritmik funksiyaları yerinə yetirir və alətin çanaq hissəsinə edilən zərbələri bildirir. Nümunədə qeyd olunan “*” simvolu “golpe” üsulunu bildirir və sağ əl barmaqlarının zərb hərəkətlərini təyin edir. Burada böyük çanağa sağ əlin üzük və ya sərçə barmağı ilə, kiçik çanağa (və ya tarın üzünə) orta barmaq ilə tətbiq edilir.

Flajolet⁴ texnikası simli musiqi alətlərində tətbiq edilən xüsusi səs yaratma metodudur. Bir səsin əsas tonundan başqa çıxara bildiyi üst tonlar da vardır. Flajolet texnikası isə əsas səsin əvəzinə həmin səsin üst tonlarının – harmoniklərin eşidilməsini mümkün edən çalğı texnikasıdır. Simlilərdə flajolet üsulu fit və ya fleyta ilə müqayisə edilən yüksək tonlu (cingiltili) səslər yaradır [7, s. 663-665]. Bunun üçün simi barmaq lövhəsinə (pərdəyə, tarın qoluna) sıxmaq əvəzinə sim üzərinə səthi və ani toxunuş edilir. Həmin səsləri tarın bir sıra pərdələrində əldə etmək mümkündür. Bu səslərə “təbii harmoniklər” də (natural harmonics) deyilir.

Təbii harmonikləri ağ və sarı sim, eləcə də kök sim qrupunda bəm tel boyunca bir sıra pərdələrində əldə edilir. Musiqi mətnində “◇” simvolla not başlığı ilə göstərilir. Sim qrupları üzrə yazılışı və səslənməsi aşağıdakı kimidir:

- Ağ sim üzərində təbii harmoniklər;

⁴ Flageolet – fleyta ailəsinə daxil olan fit başlıqlı, şaquli nəfəslı musiqi alətidir.

Nümunə 13

- Sarı sim üzərində təbii harmoniklər;

Nümunə 14

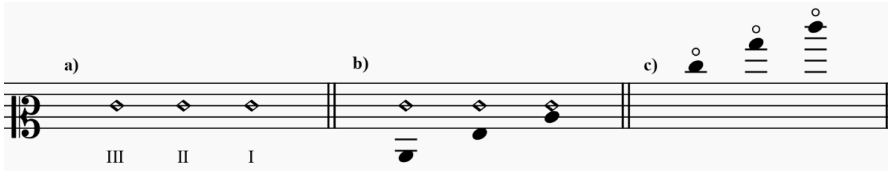
- Kök simin bəm teli üzərində təbii harmoniklər;

Nümunə 15

Məlumdur ki, tarın notasiyasında “◇” simvolu əsasən bəm və zəng simlərdən istifadəni nəzərdə tutur. Harmoniklərin göstərilməsində də bu işarədən istifadə edilir. Belə olduğu halda həmin simlər və harmoniklər not mətnində müəyyən şəkildə fərqləndirilir. Harmoniklər not mətnində bir neçə şəkildə göstərilə bilər:

Nümunə 16

a) Sim qruplarını rum rəqəmləri ilə göstərməklə: bəm sim – III, sarı sim – II, ağ sim – I.

◇ isə simvolu həmin simin hansı pərdəsi üzərində tətbiq edilməsini bildirir;

b) Harmoniklərin aşağısında tarın açıq simlərini qeyd etməklə. Bu, sim qrupunu təyin edir.

◇ simvolu isə həmin simin hansı pərdəsi üzərində tətbiq edilməsini bildirir;

c) Tələb olunan səslərin üzərində “o” simvolu qeyd edilməklə. Bu, ifa olunacaq səs yüksəkliyini təyin edir. Hansı sim qrupu və pərdədə tətbiq edilməsi göstərilmir;

Tarın bəm və zəng simlərindən istifadə zamanı isə müəyyən artikulyasiya simvolları qeyd edilir:

Flajolet texnikası xalq musiqi ifaçılığы üçün xarakterik olmasa da, çağdaş ifaçılıqda və bir sıra müasir kompozisiyalarda xüsusi səs yaratma metodu kimi işlədilir.

Araşdırmada tarın ifaçılıq üsulları ilə digər alətlərin çalğı texnikalarına qarşıqlıq nəzər yetirilmişdir. Digər texnikaların əslində tarın imkanları üçün heç də yad olmadığı, sadəcə üslub və istifadə şəkli cəhətdən fərqləndiyi məlum olmuşdur. Eləcə də bu üsulların eyniləşdirilməməsi üçün müqayisəli şəkildə oxşar və fərqli cəhətləri müəyyən edilmişdir. Bununla yanaşı tar ifaçılığы üçün yeni hesab edilən müasir çalğı tərzlərinə də nəzər yetirilmişdir. Şübhəsiz ki, tar ifaçılıq sənəti klassik musiqi təfəkkürü ilə yanaşı, ən çağdaş musiqi üslublarının belə məharətlə öhdəsindən gəlməkdədir. Bu səbəblə tarın daim genişləyən çalğı üsullarının öyrənilməsi də xüsusi maraq doğurur. Müasir mərhələdəki çalğı priyomlarının araşdırılması ilk dəfə bu məqalədə öz əksini tapır. Ümid edirik ki, araşdırmamız bu istiqamətdə aparılacaq gələcək tədqiqatlara faydalı olacaqdır.

Sadigov Kanan Gazanfar

Research of Methods of Contemporary Performance on the Tar

Summary

The performance art of the Azerbaijani tar is distinguished by its rich variety of playing techniques. Furthermore, as a result of interaction with other musical instruments, several performance methods have influenced and been incorporated into tar playing. In particular, in the contemporary period, the influence of popular music and the activity of young musicians have given rise

to modern approaches in tar performance. Therefore, this paper examines several performance techniques of the tar in conjunction with the playing methods of other instruments, identifying both their similarities and differences. This study represents the first scholarly attempt to examine the new emerging playing techniques. For this purpose, references are made to contemporary playing practices of the violin, guitar, baghlama, and banjo, as well as to relevant research conducted on these instruments. The musical examples presented in the article have been transcribed by the author, and certain playing techniques are applied to the notation of the tar for the first time.

Key words: Azerbaijani tar performance art, modern performance practices, instrumental techniques, new playing methods

Садыгов Кянан Газанфар оглу

Исследование современных приемов исполнения на таре

Резюме

Исполнительское искусство азербайджанского тара отличает богатое разнообразие исполнительских приемов. Более того, в результате взаимодействия с другими музыкальными инструментами, несколько исполнительских методов оказали влияние и были интегрированы в игру на таре. В частности, в современный период влияние популярной музыки и деятельность молодых музыкантов привели к возникновению современных подходов в исполнении на таре. Поэтому в данной работе рассматриваются несколько исполнительских техник игры на таре в взаимном рассмотрении с методами игры на других инструментах, выявляя как их сходства, так и различия. Это исследование представляет собой первую научную попытку изучить вновь возникающие техники игры. Для этого сделаны ссылки на современные практики игры на скрипке, гитаре, багламе и банджо, а также на соответствующие исследования, проведенные по этим инструментам. Музыкальные примеры, представленные в статье, были транскрибированы автором, и некоторые техники игры впервые применены к нотации тары.

Ключевые слова: искусство игры на азербайджанском таре, современные исполнительские практики, инструментальные приемы, новые методы игры.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Adler, S. (1989). The Study of Orchestration (Second Edition). W.W. Norton & Company, Inc. New York. 640 p.
2. Ayyıldız, S. (2018). Methods for creating melodic patterns using parmak vurma technique in saz (bağlama) performance. Ph.D Thesis, İstanbul Technical University, İnstitute of Social Sciences. 431 p.
3. Bədəlbəyli, Ə. B. (1969). İzahlı monoqrafik musiqi lüğəti. Bakı: Elm. 248 səh.
4. Çanakçı, E., Mak, M. (2023). Bağlamada tel ayırma tekniği. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 106, səh. 1-25.
5. Çalışkan, F. (2018). 1980'lerden günümüze performans pratiğinin dönüşümü ve etkileri: bağlama çalgısında el ile (tezenesiz) çalma tekniği. Portre Akademik Müzik ve Dans Araştırmaları Dergisi, 17, səh. 7-29.
6. During, J. (2001). Hand Made. Pour une anthropologie du geste musical. Cahiers d'ethnomusicologie, 14, səh. 39-60.
7. Groves, G. (1879). A Dictionary Music and Musicians (A. D. 1450-1880) by Eminent Writers, English and foreign: in 4 volumes (Vol.1), London. 962 p.
8. Haşhaş, S., Yeşilyurt R., İmik Ü. (2021). Bağlama öğretimi/öğreniminde parmak baskılarını göstermeye yönelik bir işaretlendirme yöntemi önerisi. İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, Cilt:7, Sayı: 1. səh. 33-62.
9. Turner, J. A. (1900). Ellis's thorough School for the five stringed Banjo. Tutor Book, London. 92 p.
10. Vəkilov, H. (2007). Azərbaycan tarı və onun ifaçılıq problemləri haqqında təkliflər. Bakı. 58 səh.

İnternet resurslar

11. Sarah Command Teaches Percussive Acoustic Techniques from Andy McKee's "Drifting". URL: <https://www.guitarworld.com/acoustic-nation/acoustic-nation-sarah-command-teaches-percussive-acoustic-techniques-andy-mckees-drifting>
12. How to two-hand tap like Eddie Van Halen. URL: <https://www.guitarworld.com/lessons/how-to-two-hand-tap-like-eddie-van-halen>
13. Flamenco Guitar Techniques and Definitions. URL: <https://richterguitar.com/flamenco-guitar/flamenco-guitar-techniques-and-definitions/>
14. Sinan Ayyıldız – "Aman ovçu". URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HnwoeDHWZ-U>

Məqalələrin redaksiyaya daxilolma tarixi: 29.04.2025

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 15.05.2025

Ekspert rəyi: Gülnar Verdiyeva